

OSMANLI SULTANLARI MÜLKÜN SULTANLARI

Erdi BATUR
E. Vali

1 Kasım 1922’de Saltanat’a, 3 Mart 1924’te Hilafet’e son veren Türkler, 1999 yılında Osmanlıların tarih sahnesine çıkışının 700. yıl dönümünü andılar. Bu bir çelişki değildi. Çünkü soy atası Ertuğrul Bey ile başlayan bu hanedan küçük bir beylikle başlayıp büyük bir imparatorluğa yükselmesinde, egemen unsur ve ülkeyi kapsayan devlet yapısında, temelde Türk töresine bağlı, konuşma dili Türkçe olup, Türkler ve Türklük, Osmanlı’nın güvencesi idi. Rumeli’den Avrupa içlerine doğru fetihler genişledikçe yeni topraklara, Anadolu’daki Türkler göç ettirilip kök oluşturuldu. 1299 Yıllarında bir “uç beyi” olarak doğan Osmanlı Devleti, bir cihan imparatorluğu olarak dünya O’nu Türk tanıyor, hükümdarlarına

“Büyük Türk - Büyük Efendi - Padişah” diyordu. Zamanla Devlet-i Aliye-i Osmaniye adı ile imparatorluk unvanı kazanan devletin tarihini, padişahlarını tanımak; başta Türkler olmak üzere, imparatorluk içinde yer almış her ulusun ve topluluk bireyleri için önemlidir.

BEYLİĞİN KURULUŞ YILLARI

Yakın Doğu ve Balkanlar 13. yüzyıl başlarında siyasi ve ekonomik yönden dünyanın önemli bölgesi idi. Hint Yarımadasından başlayan Suriye ve Mısır limanlarında sona eren Baharat Yolu’nun Memluk topraklarından geçmesi Memluk Devleti’ne ekonomik yönden büyük fayda sağlıyordu. Bu yüzyıl başlarında Anadolu’da:

- Anadolu Selçuklu Devleti
- İlhanlı Devleti
- Bizans İmparatorluğu
- Trabzon Rum Devleti bulunmaktaydı.

Bu devletlerden Anadolu Selçuklu Devleti 1245 Köse Dağ Savaşı sonunda İlhanlı Devleti’ne bağımlı hale gelmişti. 14. yüzyıl başında Anadolu Selçuklu Devleti siyasi ve askeri gücünü kaybetmiş, Moğol ordusu önlerinden kaçan Türkmenler sınır bölgelerinde toplanmıştı. 1308 Tarihinde Sultan II. Mesut’un ölümü ile Anadolu Selçuklu Devleti de sona ermişti. İlhanlılar bu tarihten sonra Anadolu’yu valiler vasıtasıyla yönetmeye başladılar. İlhanlıların etkili olamadığı sınır bölgelerinde yaşayan Türkmenler bu sıralar beylik kurmaya başlamışlardı.

1336’da İlhanlı Devleti’nin sona ermesiyle Türkmen Beylikleri bağımsız duruma geldiler. Bu beylikler bir süre sonra Anadolu Selçuklu Devletinin yerini almak amacıyla aralarında mücadeleye başladılar. Başlangıçta en güçlü beylikler Karmanoğulları, Candaroğulları ve Germiyanogulları’ydı.

Bizans İmparatorluğu 14. yüzyıl başlarında Anadolu topraklarının çoğunu kaybetmiş, varlığını Kocaeli, Marmara ve Trakya bölgelerinde sürdürüyordu. En önemli gelir kaynağı boğazlardan geçen ticaret ge-

Fotoğraf Kaynak: <https://www.bizimsivas.com.tr/osmanli-padisahlarinin-yaslari-osmanli-padisahlari-kac-yil-yasadi/114368/>

milerinden aldığı vergilerdi. Trabzon Rum Devleti bu yüzyılın başında İlhanlılara bağlı durumdaydı.

Bizans'ın 14. yüzyıl başlarında Balkan Yarımadası'nda durumu iyi değildi. İmparatorluk makamında devamlılık yoktu. Generaller imparator olmak amacıyla isyan etmekte, şehirleri yöneten tekfur lar merkezi dinlememekte, halk ise tekfur baskısı ve vergilerin ağırlığından şikayetçi idi.

14. Yüzyıl başlarında Balkanlarda bulunan devletler; Bulgar krallığı, Sırp krallığı, Arnavut, Bosna, Hersek, Eflak ve Buğdan beylikleriydi. Bunların içinde en güçlü olanı Sırp krallığı idi. Balkanlarda siyasi birlik olmadığı gibi, dini birlik de yoktu. Bulgarlar-Sırp lar Ortodoks, Bosna ve Hersek Bogomil mezhebine mensup, Macarlar-Ulahlar-Hırvatlar Katolik idiler.

Bu arada Macarlar ve Venedik, Balkanları ele geçirme çabası içerisinde bulunuyordu. Ancak Katolik olmaları ve Ortodoks olan Balkan milletlerini Katolik olmaya zorlamaları, bölgede siyasi ve dini çatışmalara neden olmaktaydı.

KAYI BOYU'NUN ANADOLU'YA GELİŞİ

Oğuzların Günhan koluna mensup olan Kayı Boyu 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya fetheden Oğuz Boylarının içinde yer almıştır. Kayı boyuna mensup olanların Anadolu'ya gelmeleri daha sonra da devam etmiştir. 24 Oğuz Boyu içinde yer alan Kayı Boyu damgası "iki ok ile bir yay" dan oluşmakta olup "Kayı" anlamı, güç ve kudret sahibi demektir.

Tarihi bilgilere göre; Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat zamanında Erzurum yöresinden gelen ve başlarında Ertuğrul Bey olan

Kayı Boyu Ankara yakınlarında Karaca Dağ yöresine yerleştirilmişti. Bir süre sonra Kayı Boyu, batıya ilerleyerek Söğüt ve Domaniç'i ele geçirmişlerdi. Ertuğrul Bey bu tarihlerde Anadolu Selçuklu Devleti'nin batı sınırında bir "Uç Beyi" idi. Uçbey'lerin görevi sınırı korumaktı .

Osmanlı Beyliği'nin yurt edindiği topraklar, Bizans'ın Marmara Bölgesi toprakları ile komşuydu. Bu topraklarda Bizans'ın büyük şehir ve kasabaları bulunuyordu. Bu durum, göçebe hayvancılık ekonomisi ticaretinin oluşmasına neden oluşturdu. Bölgede, Bizans kent ekonomisi ürünleri ile göçebe Türkmenlerin hayvancılık ekonomisi ürünlerinin pazarlandığı, takas edildiği pazarlar kurulması, bölgeye, dolayısıyla Osmanlı Beyliği'ne büyük ekonomik potansiyel kazandırıyordu. Ayrıca Osmanlı Beyliği'nin kurulduğu bölge toprakları Bizans'ı Tebriz'e bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunuyordu. Bu işlek ticaret yolu beyliğe; vergi, haraç ya da yağma biçiminde gelir de sağlıyordu.

Osmanlı Beyliği kurulduğu bölge biçim bakımından İlhanlı'ya bağlı olsa da Moğol-İlhanlı etkisinin pek uzanamadığı kadar batı da yer alan bir bölge idi. Bu yüzden Moğol baskısından kaçan Oğuz aşiretleri ve Anadolu Selçuklu'ya mensup asker, memur ve bilim adamları için bir sığınak yeri görevini de üstlenir durum arz ediyordu. Bu ise başlangıçta toprakları küçük, nüfusu az olan beyliğe; asker, yönetici, bilim adamı olarak deneyimli kimselere muhtaç duyan beyliğin insan potansiyelini güçlendiriyordu.

Osmanlı Beyliği kurulduğu sıralarda, Bektaşilik ve Babailik gibi tarikatlar bölgede etkili oluyordu. Bunun gibi dinsel karakteri olan Ahiler de Osmanlı Beyliği kurulduğu sıralarda bölge de etkili olan bir esnaf kuruluşu idi. Beyliğin kurucusu Osman

Bey'in bölge insanları üzerinde nüfuzu olan Şeyh Edebali'nin kızı Bala Hatun ile evlenmesi, O'nun politik ileri görüşlülüğünü gösterir. Bu evlilikten sonra Ahilerin önde gelenlerinden Şeyh Mahmut Gazi, Ahi Şemsettin ve oğlu Ahi Hasan ve Cendereli (Çandarlı) Kara Halil, Osmanlı hizmetine girmişler ve beyliğin kuruluşunda, büyümesinde ve teşkilatlanmasında önemli roller oynamışlardır.

Osmanlı Beyliği temelleri böyle bir ortamda atıldı. Osman Bey Bizans topraklarına akınlarda bulunurken ilk zamanlarda Çobanoğlu Beyliği'nin vasalı olarak görülüyordu. Sonradan Bizans üzerine akınları Osman Bey'in bayrağı altında sürdürüldü. Bu durum Osman Bey'i bağımsızlığa doğru iten bir etken oldu. Osman Bey, bölgenin ve Bizans'ın içinde bulunduğu durumdan ustaca yararlanmasını bildi. Bölgedeki İslam tarikatları, Şeyh Edibali gücü ve nüfuzundan yararlandı. Bizans'a karşı savaşan gazilerin önderi duruma gelen Osman Bey, Bizans köy, kasaba ve kalelerini birer birer ele geçirmeye başladı.

Bu başarılar hem toprakların artmasına, hem de Anadolu Selçuklu ile Türkmen beyliklerinden asker, komutan ve yöneticilerin Osmanlı saflarına katılmasına yol açtı. 1299 Yılında Anadolu Selçuklu Sultanı III. Alaeddin Keykubat, İlhanlığı hükümdarının yanına gidince, Anadolu'da bir iktidar boşluğu ortaya çıktı. Bu durumdan yararlanarak bağımsızlığını ilan eden Türkmen beylikleri gibi Osman Bey'de 1299'da Osmanlı Beyliği bağımsızlığını ilan etti

OSMANLI'DA DEVLET ANLAYIŞI

Osmanlı'lar bir uç beyliği olarak ortaya çıktılar. Bu nedenle yönetim ilk zamanlar uç beyliği geleneklerine

Osmanlı Devleti'nde devlet başkanı Padişah idi ve devletin mutlak hakimiydi. İdari, askeri, mali ve hukuk konularında geniş yetkilere sahipti. Ancak bu yetkileri kullanırken; kanunlara, törelere, gelenek ve göreneklere uymak zorundaydı.

göre düzenlenmişti. Devlet büyükçe oymak yöntem ve kurallarından ayrılarak, devlet niteliği özelliklerine kavuşmuştur. Bünyesine göre adli, askeri, mali teşkilatını kurmuştur.

Yönetim Osmanlı ailesine aitti. Ailenin başkanı, beyliğin de yöneticisi idi. Ancak bey seçiminde, diğer beylerin de düşünceleri alınır. Osmanlı'nın kısa zamanda güçlü devlet kurması tesadüf olmayıp, tutarlı devlet anlayışının sonucudur. Osmanlı Devleti, daha önceki Türk İslam devletleri kültürel mirası üzerine kurulmuştur. Devlet yönetimi konusunda tecrübe birikiminin en iyi şekilde yararlandılar. Gelişen zamana uygun olarak, merkez ve taşra yönetiminde kendilerine özgü yönetim geliştirdiler.

Osmanlı Devleti'nde devlet başkanı Padişah idi ve devletin mutlak hakimiydi. İdari, askeri, mali ve hukuk konularında geniş yetkilere sahipti. Ancak bu yetkileri kullanırken; kanunlara, törelere, gelenek ve göreneklere uymak zorundaydı. Padişahların sorumlulukları, ülke topraklarını genişletmek ve ülkeyi geliştirmek, halkın refahını ve mut-

Fotoğraf Kaynak: <https://www.yenisafak.com/foto-galeri/hayat/padisahlardan-beste-yapan-da-var-marangozlukta-birinci-olan-da-2032273>

luluğunu sağlamak başlıca görevleri idi. Osmanlı Devleti'nin güçlü ve 600 yılı aşan bir süre İmparatorluk varlığını devam ettirmesinde ülkede sağlanan adaletin büyük rolü olmuştur.

Padişah'ın bütün egemenlik gücüne sahip olması, Osmanlı Devlet yönetiminin şekli de belirtmişti. Devlet tam bir merkezîyetçilikle yönetilirdi. Ülke, merkezden verilen emirle bunu gerçekleştirirdi. Yöneticiler merkezden atanır ve denetlenirdi. Aile içinde erkek çocuklar, taht üzerinde eşit haklara sahipti. Bu nedenle kimin padişah olacağı hakkında 17. yüzyıl başına kadar kesin bir kural yoktu. Kimin tahta çıkacağı konusunda devlet adamları, ulema ve askerlerin tercihleri de önemli rol oynardı.

Önceki Türk devletlerinde hükümdarlar, ülkeyi kardeşleri ve kendi ço-

cukları arasında paylaştırdı. Onlar da hükümdar kadar egemenlik hakkına sahiptiler. Bu paylaşma sistemi, güçlü Türk devletlerinin bir süre sonra parçalanmalarına ve yıkılmalarına sebep oluyordu. Bu nedenle Osmanlılar şehzadelere geniş yetkilerle büyük eyalet valiliğini vermediler. Ancak sancak beyi olabildiler. Yetkileri de sınırlı idi. Ayrıca ülke içinde herhangi bir aileye ve aşirete imtiyaz tanınmadı. Selçuklu'da olduğu gibi, bir bölgeyi fetheden komutanlara, Osmanlı o bölgenin yönetimini vermedi. Fethedilen topraklar padişaha ait oluyordu. Bu çeşit merkezîyetçi uygulama sayesinde devlet gelişti ve güçlendi.

19. Yüzyılda ilan edilen Tanzimat Fermanı ve Meşrutiyet, padişahın yetkilerini yeniden düzenledi. Bununla beraber padişahlar mutlak yönetim haklarını kullanmaya devam ettiler.

OSMANLI SULTANLARI

Zamanla Devlet-i Aliyye-i Osmaniye adıyla imparatorluk kazanan devletin tarihini, padişahlarını tanımak başta Türkler olmak üzere, imparatorluk içinde yer almış her ulusun ve topluluk bireyleri için önemlidir. Osmanlı Devleti'ni temsil eden 36 Padişah'ın (Fetret Dönemi Emir Süleyman ve Musa Çelebi de sayılırsa 38) hükümlerlik yetki ve sorumlulukları çağa ve bölgeye uyarlanmış özgün bir sentezi olan padişahlık, temelde "padişah olmazsa, düzen de olmaz" ilkesine dayanıyordu. "Buyurdum ki" sözcüğünü içeren ferman ve irade gereğini yapmamak hem suç, hem günahı.

Padişahlar, 1300'lerden 1453'e değin beşeri kimlikleri büyükçe Türk beyliğini temsil eden "gazi-beyler-hanlar" iken 1453'ten itibaren 400 yıl boyunca mutlak monarşinin, imparatorluk için öngördüğü bütün yetkileri üstlendiler. Tanrı'nın yer yüzündeki gölgesi sayılmaları da bu dönemdedir. Otokratik çağdaşlaşma ve meşrutî monarşi evresi sayılan 1839-1922 dönemi başında Abdülmecit ve kardeşi Abdülaziz ile büyük oğlu V. Murat Tanzimatı, yine Abdülmecit oğulları olan son üç padişahın II. Abdülhamit ilan ettiği Meşrutiyet Kanun-u Esasi'sini askıya alarak "istibdat" denilen saltanat rejimini, V. Mehmet Reşat ikinci kez ilan edilen Meşrutiyet'in yetkisiz simgesel padişahlığını, VI. Mehmet Vahdettin ağabeyi II. Abdülhamit'in istibdadını özense de çözümlü ve çöküşün sorumluluğunu yüklenen son padişahlığını temsil etmişlerdir.

PADIŞAHLAR

Osmanlı Devleti kurulduğu zaman küçük bir beylikti. Devletin başında ilk zamanlar "Bey" ya da "Gazi" unvanı ile anılan hükümdar bulunuyordu. Ayrıca "Han" ve "Sultan" unvanları da geçirdi.

I. Murat zamanında hükümdar anlamında "Hüdavendigâr" ismi kullanılmış, II. Murat'tan itibaren padişah unvanı benimsenmiştir. Ulu hükümdar anlamına gelen bu deyim iki Farsça sözcükten oluşur. "Pad" büyük-ulu, "şah" ise hükümdar anlamındadır.

Osmanlı hükümdarları içinde ilk defa sultan unvanı I. Murat kullanmıştır. Bunun yanında hükümdarlara "han, hakan ve hünkar" da denilmiştir. Yavuz Sultan Selim 1512 Mısır Seferinden sonra Osmanlı hükümdarları "Halife" unvanı da aldılar. Ancak devletin güçlü olduğu dönemlerde halifelik unvanı kullanma gereğini duymadılar. Halifelik unvanı ilk olarak 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sırasında kullanmaya başladılar. Osmanlı hükümdarları en yaygın kullandıkları unvan "Padişah" tı.

Padişahlar devlet kurucusu olan Osman Bey'in soyundan gelirdi. Padişahlık babadan oğul'a geçmekteydi. İlk zamanlar bu konuda belli bir veraset sistemi yoktu. Bu durum eski Türk geleneğinden kaynaklanıyordu. Buna göre ailenin bütün erkekleri taht üzerinde hak sahibi idi. Bu nedenle her hükümdar değişikliğinde taht kavgaları çıkar ve devlet sarsıntı geçirirdi. Tahta çıkan şehzade, egemenlikte hak ileri sürmeleri için erkek kardeşlerini öldürmek zorunda kalıyordu. Bu yöntem, bir saltanat yasası olarak 17. yüzyıl başlarına kadar devam etti 17. Yüzyıl başlarında I. Ahmet zamanında yapılan düzenleme ile Osmanlı ailesinin en yaşlı ve olgun erkek oğlu (ekber ve erşed) olanı tahta geçme usulü getirildi.

YETKİLERİ

Padişahlar her konuda çok geniş yetkilere sahipti. Önemli konularda devlet adamlarının düşüncelerini almakla beraber, son kararı yine

Padişahlar devlet kurucusu olan Osman Bey'in soyundan gelirdi. Padişahlık babadan oğul'a geçmekteydi. İlk zamanlar bu konuda belli bir veraset sistemi yoktu. Bu durum eski Türk geleneğinden kaynaklanıyordu. Buna göre ailenin bütün erkekleri taht üzerinde hak sahibi idi. Bu nedenle her hükümdar değişikliğinde taht kavgaları çıkar ve devlet sarsıntı geçirirdi.

kendileri verirdi. Divan'a başkanlık etmek. Fatih'ten sonra bu görev sadrazamlara bırakılmıştır. Ordulara komuta etmek, büyük devlet adamlarını atamak, savaş ve barışa karar vermek padişahın başlıca görevleri idi. Bu görevleri yerine getirirken Kur'an'a ve şeriat hükümlerine göre hareket etmek için şeyhülislamdan "fetva" alırdı.

Türk, Sasani, Abbasi, Bizans, İlhanlı devletlerinin çağa ve bölgeye uyarlanmış özgün bir sentezi olan Padişahlık, temelde "Padişah olmazsa düzende olmaz" ilkesine dayanıyordu. Padişah-Halife'nin "Buyurdum ki" sözünü içeren ferman ve iradeleri, gereğini yapmamak hem suç, hem de günahı. Padişahlar, kuşkusuz bu ulaşılamaz konumu, uzun bir süreçte elde ettiler. Padişahlar arasında yetki kullanımı, siyaset, beceri

vb. açıdan koşutluk yakalamak ve kıyaslama yapmakta oldukça zordur.

Bu noktada akla gelebilecek soru, padişahların yaşantısına hangi açıdan bakılması gerektiğidir. Her birinin yaşamı, saltanatı, annesi, eşleri, çocukları birer kitabı dolduracak kapsamda kaynaklar, arşiv belgeleri, anılar, betimlemeler, özel eşyalar saraylarda korunmuş bulunduğundan, bunları dikkate almadan padişah portrelerini tanımlamak olanaksızdır. Bu çalışmalar tarih açısından da gereklidir.

Osmanoğulları Hanedanı üzerinde yapılacak bu açıklamaların eski çağlardan beri Doğu'da, Ortadoğu ve Akdeniz Bölgesi'nde doğmuş, batmış egemenlikler ile Hz. Muhammed'den Abbasiler, Hunlara, Anadolu Selçuklulara değin imparatorluk ve hanedanların geleneklerini temsil etmiş son hanedan olduğu da unutulmamalıdır.

Kültürümüzde padişahların yaşamlarına genelde ağırlıklı olarak siyasi ve askeri açıdan bakmak geleneği vardır. Şu gerçektir ki, her birinin yaşamları son derece açıktır. İstenirse, en beceriksiz ve yetersiz olanı bile söz gelimi iyilik severliği, hoşgörüsü, dindarlığı ile anılıp yüceliği ifade edileceği gibi, amaç karalamak ise en başarılı olanların bile siyaseti, yaşantısı, zaafı irdelenerek olumsuz çizgilere çekilebilir.

Padişahlar, hükmettikleri toplumların yazgılarını bir oranda olumlu etkilemişler; salgınlara, kıtlıklara, işsizliğe, güvensizliğe, eğitime dönemindeki koşullar yeterince çare aramışlardır. Tebaaların dil, inanç, gelenek, yaşam konularında özgürlük tanımış, çatışma halindeki toplumlara "komşuca ve kardeşçe" yaşamalarını önermekle, yargıda, vergide adaleti gözetmekle doğru ve insafli siyaset izledikleri de yadsınamaz.

PADIŞAHLIĞI TANIMA

Osmanlı sultanlarını tanımadan önce, padişahlığın ne olduğunu bilmek lazım. Bu kimliği en belirgin ve yetkin biçimde temsil eden Osmanoğulları'nın 7.si Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) adını taşıyan Fatih Kanunnamesi, padişah tanımı yaparak yetkileri sıralamıştır. Buna göre; ülke padişahın mülkü, mülkte yaşayanlar da kulları idi. Ülkeyi dilediği gibi yönetmekte özgürdü. Şeriat ile sınırlı gözüke de geniş anlamda her gücün kaynağı sayılır; Adına hutbe okunur, para basılır, dilediğine uygun gördüğü görevi verir, yargısız siyaset yapardı. Ferman, hatt-ı humayun, hatt-ı şerif denilen yazılı buyrukları yasa sayılıyordu. Sonradan yükümlendikleri "halife-i ruy-i zemin (yer yüzünün halifesi), zillullahi fi'l alem, Zat-ı Hazreti Zillullahi (Tanrı'nın dünyada gölgesi) kimliği ile dünya Müslümanlarının buyrukçu mevkiine yüklendiler. Sultan oğlu sultan padişahlar hem karaların sultanı, iki denizin hakanı, hem sultanların sultanı – hakanların hakanı imparator, hem Arap ve İran hükümdarlarının efendisi, hem "Hadimü'l-Haremynü's Şerifeyn" (kutsal Mekke ve Medine hizmetlerini yüklenen) konumunda idiler.

Başka unvan ve lakaplar da öngörülen mülkün sultanları padişahların savaş kazananlara gazi, ülke alanlara fatih sanları verilirdi. Töresel, geleneksel, dini unvanlar yanında saray ortamında ve halk tarafından yakıştırılan lakapları da vardı.

Onlar için zat-ı şahane (en yüce ve saygın kişi) deyimi kullanılıyor, huzurlarına çıkanlar yer öpüyor, saygıdan yüzlerine bakamıyor, yere bakıp konuşarak, sorularına "hünkarım-padişahım- haşmetmeab-şevketmeab" diye söze başlayarak cevap veriliyordu. Halk arasında en yaygın sanları Padişah (mutlak egemen) sözcüğü idi. "Padişahım çok yaşa" diyerek alkışlanır, resmi belgelerde

"padişah-ı alem- penah" olarak sanı geçiyordu.

Taht'taki padişah saltanatı boyunca tekti. Çevresinde çocukları dışında hanedan mensubu yoktu. Yeğenler kuzenler ya da taht sırası bekleyen tutuklu idi. Ancak Abdülmecid'te (1839-1861) şehzadelere özgürlük tanındı. Ölen padişahın atamaları, buyrukları geçersiz sayıldığından, her saltanat değişikliğinde ülke genelinde "teccid-ibka" Yenileme, yerinde bırakma işlemi yapılıyordu.

OSMANLI SİYASETİ

Avrupa Hıristiyan dünyası İslamiyet'i yok etmek için Haçlı Seferlerini başlattığı söylenir. Eğer Türkler Anadolu'da olmasa idi bu saldırıları önlemek mümkün olabilir mi idi? Selçuklu Devleti, batıdan haçlı seferleri, doğudan Moğol akınları ile mücadelede devleti tüketmişti.

Osmanlı Devleti Anadolu'da tutunur tutunmaz ilk iş olarak Trakya'ya geçmek ve Haçlı ordu saldırılarını bu bölgede karşılamak strateji ve politikası yürüttü. Yine diğer önemli konu da İstanbul'u ele geçermektir. Osmanlı'nın tespit ettiği bu dahiyane devlet görüşü altı asır yaşamasını sağlamıştır.

Osmanlı Beyliği gelişme ve büyüme-yi Batı'da araması Orhan Bey oğlu Süleyman Paşa'nın Gelibolu'ya 40 kahraman yiğitler ile çıkmasıyla başlar. I. Murat Anadolu'da Konya'ya kadar ve Ege ile Marmara güneyini Osmanlı sınırlarına katarken, diğer tarafta Trakya bölümünde Bulgar ve Makedonya'yı fethetti. 1389'da Haçlı ordusu Kosova'ya geldiğinde karşısında güçlü Osmanlı Ordusu vardı. İki kanadından bir yay gibi Haçlı ordusuna kapanarak düşmanı yenilgiye uğrattı.

I. Murat Dönemi'nde devletin büyümesiyle yaya ve müselleme asker ör-

gütü yetersiz kaldığından, Hristiyan tutsaklarından yararlanmak üzere Pencik Kanunu¹ beş esiri olanlardan güçlü-kuvvetli birini seçerek devşirme Hristiyan çocuklardan birini alarak Yeniçeri Ocağı kurulması önemli bir olaydır (1362). Düşmanın en yetenekli insanları alınıp, tekrar ona karşı kullanıldığı için devşirme sistemi bazı Avrupa yazarlar tarafından şeytan icadı olarak tanımlanır.

15. asırda II.Murat devlet düzeninde birlik ve dirliği sağlayan bir şimşektir. Devletin başına 17 yaşında geçmiş, 25 yaşına kadar at sırtından inmeyen, 40 yaşına kadar Haçlı saldırılarıyla uğraşmış, siyasi dehası ile Avrupa ülkelerini birbirleriyle düşürüyor, askeri dehası ile ülke topraklarını genişletiyordu.

II. Murat Varna Savaşı'nda (1444) Haçlıları perişan ederek, sonra Kosovo Ovası'nda ikinci kez karşısına çıkan Haçlı'yı, dedesi I.Murat Hüdevendigar (hükümdar)'a yakışır biçimde korkunç yenilgiye uğratmış ve düşman bir daha Osmanlı'ya saldırmaya cesaret edememiştir. Bu hal Osmanlı'nın askeri gücü devam ettiği sürece devam etmiştir.

İkinci Kosova zaferi Avrupa ülkelerini uzun süre savunma durumuna getirmiş, ellerindeki toprakları koruyabilme telaşına düşürmüştür. Bu zafer Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda kesin olarak kalmasını da sağlamış. Hasılı Osmanlı İstanbul'u da fethedince iki hedefe de ulaşmıştı.

Padişahların Hükümdarlık Alametleri

Hutbe: Cuma namazı kılınan camilerde hatipin padişah adını hutbe okurken anmasıdır.

Sikke: Altın, gümüş ve bakır paralar üzerinde padişahın adının bulunmasıdır.

“Davul” eski devirlerden beri saltanat alameti sayılmıştır.

Sancak: Bayrak ve sancak bağımsızlık ve hükümdarlık işaretidir. Bayrak ve sancak kesin şekilde kutsaldır.

Tuğ: Sancağa yakın bir saltanat alametidir. At kuyruğunun mızrağa geçirilmesinden ibarettir.

Hümayun ve Şahane: Padişah ve onun temsil ettiği devlete ait bir şey bu kelimelerle anılır.

Kılıç alayı: Yeni padişaha ilk cuma günü Eyüp Camii'nde kılıç kuşatılmasıdır.

Cülüs bahşişi: Padişahın orduya rütbelerine göre para dağıtmasıdır.

Biat: Cülüs sırasında devlet büyüklerinden bağlılık yemini alınmasıdır.

Muayede: Belirli günlerde protokol düzeni içerisinde tebrikleri kabul törenidir.

Selamlık: Padişahın her cuma namazı kılması askeri törenle yapılır. cami içindeki kısmı dinidir.

Huzura Kabul: Kurallar içinde belirli kimseleri kabul edip, padişahın konuşmasıdır.

ŞEHZADELER

Şehzadelerin eğitim ve öğrenimine çok önem verilmiştir. Padişah erkek çocuklarına “şehzade” ya da bilgili, görgülü, kibar anlamına gelen “çelebi” denirdi. Şehzadeler küçük yaşlarından itibaren sancaklara gönderilir, askeri ve devlet yönetimi ile ilgili konularda yetiştirilirdi. Sancakta bulunan şehzadelere “çelebi sultan” denirdi. Şehzadelere yardımcı ve eğitici olarak yanlarına “lala” denilen bilgili, tecrübeli devlet adamları verilerek, bu uygulamadan amaç, şehzadelerin devlet yönetimini öğrenmesiydi. Şehzadeler cülüs töreniyle tahta çıkarlar ve onlar için “kılıç alayı” düzenlenirdi.

YAŞAMLARI

Saraylarda köle ve devşirmeler olmasına, çocuğunun anası yabancı olmasına rağmen, Türkçeyi saray ve yazışma dili olarak yerleştiren, konuşma dili olarak, Tuna boylarından Yemen'e, Fas'a kadar yayan Osmanlılardır. Ata, silaha, ava düşkünlük, kırsalda yaşamaya duydukları özlem de kalımsal özellikleridir. Osman Gazî'den, Vahdettin'e kadar yüz çizgileri, fiziksel benzerlikleri hemen aynıdır.

Osmanlıları Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını buluşturan Akdeniz havzasında güçlü ve etkili egemenliklerini 13. yüzyıldan 20. yüzyıla taşıyabilmiş, Türk – İslam kültürünü bu kıtalarda yaymaları, yönetim tarzları küçümsenemez. Bu büyük hanedanın tarihin övgüsünü hak ettiren başarıları daima anılacaktır.

Mal varlıklarına gelince, “ bir sırtak tekele (giysi), bir yancık (heybe) , tuzluk, kaşıklık, bir sokman çizme, birkaç iyice at ve birkaç koyun sürüsünden ibaret olup; kışın Söğüt kışlağında, yazın Domaniç Yaylası'nda, Türkmen töresince, çoğunlukla çadırda oturduğu sanılan Türkmen Yiğidi Osman Bey'den sonra O'nun soyundan gelenler, devleti büyütüp, geliştirip imparatorluk haline gelince, saraylarda büyüyüp yaşamışlardır. İlk saray 1326'da Bursa'da, daha sonra 1361'de Edirne'de yapılmıştır. İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet Topkapı Sarayı, daha sonra padişahlar Dolmabahçe, Yıldız, Çırağan, Beylerbeyi Sarayları ile bir dizi kasır ve köşke sahip olup; dört bin dolayında, aşçı, seyis, hamlacı, teşrifatçı, mabeyinci, haremâğası ve cariye'nin hizmet koşturduğu mekanlarda yaşamışlardır.

Osmanlı Devleti'nde saray; “En büyük hükümdar, imparator” anlamında padişahın özel hayatının geçtiği ve devletin yönetildiği yerd. Kuruluş yıllarından itibaren saray teşkilatı, devletin gelişmesine paralel olarak büyümüştür.

1 Penç, Farsça beş demektir.

VALİDE SULTANLAR - PADİŞAH ANNELERİ

PADİŞAH ADI	BABA ADI	ANNE ADI
1) Osman Gazi	Ertuğrul Gazi	Hayme Hatun- Türk
2) Orhan Gazi	Osman Gazi	Mal Hatun- Türk
3) I. Murat Hüdevendigar	Orhan Gazi	Nilüfer Hatun- Rum
4) I. Beyazıt (Yıldırım Beyazıt)	I.Murat	Gülçiçek Hatun- Rum
5) I.Mehmet (Mehmet Çelebi)	I.Beyazıt	Devlet Hatun – Türk-Germiyan
6) II.Murat	I.Mehmet	Emine Hatun- Türk- Dulkadir
7) II.Mehmet (Fatih Sultan Mehmet)	II.Murat	Hüma Hatun- Türk
8) II. Beyazıt	II.Mehmet	Mükrime Hatun-Türk
9) I.Selim (Yavuz Sultan Selim)	II.Beyazıt	Gülbahar Hatun- Türk- Dulkadir
10) I.Süleyman (Kanuni Sultan Süleyman)	I.Selim	Ayşe Hafsa Sultan- Türk
11) II.Selim	I.Süleyman	Hürrem Sultan- Slav
12) III.Murat	II.Selim	Afife Nurbanu Sultan- Venedik
13) III.Mehmet	III.Murat	Safiye Sultan- Türk
14) I.Ahmet	III.Mehmet	Handan Sultan- Türk
15) I.Mustafa	I.Ahmet	Fuldane Sultan- Türk
16) II.Osman (Genç Osman)	I.Ahmet	Mahfiruz Haseki Sultan- Rum
17) IV.Murat	I.Ahmet	Mahpeyker Kösem Sultan- Rum
18) I.İbrahim	I.Ahmet	Mahpeyker Kösem Sultan- Rum
19) IV.Mehmet ²	I.İbrahim	Turhan Hatice Sultan- Rus
20) II.Süleyman	I.İbrahim	Saliha Dilaşub Sultan- Sırp
21) II.Ahmet	I.İbrahim	Hatice Muazzez Sultan- Yahudi
22) II.Mustafa	IV.Mehmet	Emetullah Rabia Gülnüş- Rum
23) III.Ahmet	IV.Mehmet	Emetullah Rabia Gülnüş- Rum
24) I.Mahmut	II.Mustafa	Saliha Sebkatı Sultan –
25) III.Osman	II.Mustafa	Şehsuvar Sultan- Rus
26) III. Mustafa	III.Ahmet	Emine Mihribah Sultan- Fransız
27) I.Abdülhamit	III.Ahmet	Rabia Sermi İda Sultan- Fransız
28) III.Selim	III.Mustafa	Emine Mihrişah Sultan- Gürcü
29) IV.Mustafa	I.Abdülhamit	Nükelseza Sultan- Bulgar
30) II.Mahmut	I.Abdülhamit	Nakşidil Sultan- Fransız
31) I.Abdülmecid	II.Mahmut	Bezmialem Sultan- Gürcü
32) Abdülaziz	II.Mahmut	Pertevniyal Sultan- Roman
33) V.Murat	Abdülmecid	Şevkefza Sultan- Çerkez
34) II.Abdülhamit	Abdülmecid	Tir-i Müjgan Sultan- Çerkez
35) V.Mehmet (Reşat)	Abdülmecid	Gülcemal Sultan-Çerkez
36) VI.Mehmet (Vahdettin)	Abdülmecid	Gülüstü Sultan-Çerkez

2 Yedi yaşında iken babası yerine Tahta oturtulmuştu. Bu tarihten IV. Mehmet'in torununun torunu Abdülmecit'e 1839 kadar, bir daha babasından sonra tahta çıkan şehzade olmadı. Saltanat kardeşten kardeşe, amcadan yeğene, kuzenden kuzene geçti.

Şeyh Edebalı'den Osman Gazi'ye Sözleri

Ey Oğul! Bey'sin

Bundan sonra öfke bize, uysallık sana

Gücengelik bize, gönül almak sana

Suçlamak bize, katlanmak sana

Geçimsizlik, çatışmalar, uyumsuzluklar, anlaşmazlıklar bize, adalet sana

Kötü söz, şom ağız, haksız yorum bize, başışlamak sana

Bundan sonra bölmek bize, bütünlemek sana

Üşengelik bize, uyarmak, gayretlendirmek, şekillendirmek sana

Ey Oğul! sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz

Şunu da unutma! İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın

Ey Oğul! Yükün ağır, işin çetin, gücün kıla bağlı.

Allah yardımcın olsun...

Osman Bey'in, oğlu Orhan Bey'e vasiyeti:

“Oğul ben ölüyorum. Ancak üzülüyorum. Adaletli ol, adalet üzerine işleri yürüt, iyi adam ol, merhametli ol, zulümden sakın, uyruğundakileri eşitlik üzere koru, çalışan devlet erkani ile askerî erkani koru, cihat ile devlet büyüsün, alimler, fazıllar, sanatkârlar, edipler devlet bedeninün gücüdür. Onlara iltifat et. Beytü'l malı koru, devlet servetini çoğalt, israftan kaçın. Siyaset ve din işleri nizam bulsun. Padişahların görevi budur ve Allah'ın lüt-funa ancak bu şekilde kavuşurlar.”

Devletin bütün padişahları bu nasihate uymuşlar, ayrıca “atam, dedem” örf ve adetleri ile gelenek ve göreneklerini yerine getirerek saltanat sürmüşlerdir.

KAYNAKÇA

Bu Mülkün Sultanları, Alfa Tarih-Hürriyet, Necdet Sakaoğlu
Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Osmanlı Tarihi Sh 6
Mehmet Tezkan, Gazete Küpürü
Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Hammer J.V. Okul Kült. Ansikl-Tercüman, cilt 4, sh 849
Gn Kült Ansikl – Sabah, cilt 3
Türkiye Tarihi cilt 4. Prof.Dr. Yaşar Yücel-Prof.Dr. Ali Sevim
Meydan Larousse cilt 7, sh 287